

REOF LEV XXIX. PROCLAM
HOUSE IN PHILAD. BY ORDER

PASS AND STOW
PHILADA
M D CCLIII

STEFANIA BUDA

**O nazwie wsi
Boguchwała
(Zapadła karczma)**

STEFANIA BUDA

O nazwie wsi Boguchwałta (Zapadła karczma)

Dáwno tymu jesce wiela wieków Boguchwo [ł]a¹ nie nazywa [ł]a sie tak jak tero. Bo by [ł]a wieś, nazywa [ł]a sie Pietraszówka². A tako nazwe miała [u] od włościciela Pietra, a jeden [z właścicieli — K. S.] był takim zbereźnikiem, co go nawet Przeklętym nazywali. A w ty wsi była tyz karcma. I te karcme nazywali „pod Ancykry-

¹*Boguchwaa* (gw.) — Boguchwała. Uproszczenie wymowy części -ała. [przypis edytorski]

²Pierwszy dokument, potwierdzający istnienie wsi w miejscu dzisiejszego miasta Boguchwała (pow. rzeszowski, woj. podkarpackie), pochodzi z 1374 roku. Widnieje w nim nazwa Pietraszówka lub Piotraszówka. Zob. Boguchwała. Oficjalny serwis gminy Boguchwała, <http://www.boguchwala.pl/323-gmina/4526-miasto-i-solectwa/4617-miasto-boguchwala.html>, dostęp: 10.11.2017. [przypis edytorski]

sem³”, tag⁴ ludzie jo zywali, jako miała nazwe, to nig nie wi, [a]le ludzie wzali „pod Ancykrysem”. Bo tam sie dzioły strasne rzeczy. Jak przysła już północ, a broń Boże, by w kościele, co stoł opodol zadzwoniły dzwony, to tam sie zdawało, ze sie piekło rozwarło. Jakie tam były wrzaski, jakie tam były szczelania⁵, co sie tam nie dzioło.

Jednego razu jechoł taki podrózny, bo to ślak u nas węgierski⁶ prowadził nad Wisłokiem, i zatrzynoł sie w ty karcmie. A cłek był bardzo

³*pod Ancykrysem* (gw.) — pod Antychrystem. Słowo Antychryst pochodzi z greki (antichristos) i oznacza przeciwnika Chrystusa – diabła, szatana. W gwarze słowo Antychryst jest wymawiane w sposób uproszczony, m.in. Ancykrys. Taki los spotyka słowa mało znane, np. wyraz inwentarz w kolędzie ludowej brzmi lawentarz. [przypis edytorski]

⁴*tag ludzie* (gw.) — tak ludzie. Udźwięcznienie spółgłoski k na końcu wyrazu, dlatego że po niej następuje dźwięczna spółgłoska l w wyrazie ludzie. [przypis edytorski]

⁵*szczelania* (gw.) — strzelanina. Uproszczono wymowę grupy spółgłoskowej *strz-* i dlatego brzmi ona *szcz-*. [przypis edytorski]

⁶*szlak węgierski* — funkcjonujący od średniowiecza do końca XVIII w. szlak handlowy łączący Polskę z Węgrami. Tym szlakiem przewożono przeważnie wino, srebro, miedź. Jedna z dróg szlaku węgierskiego przebiegała przez Boguchwałę, łącząc się ze szlakiem tatarskim ze Lwowa do Krakowa. [przypis edytorski]

pobożny. Klęknął ledwo do pocirza⁷, miec⁸ położył na stole, rękawice, a tu na dole takie broweryje⁹, takie huki [u]ogromne, aż się zdrechnął¹⁰:

— Boże, ratuj! — prosi. I usłyszał głos:

— [U]Ubiraj się, cem tchu sidej na konia i uciekej!

I on taki wystraszony chycił konia, siąd i jedzie na wschód, a [u]od zachodu burzą tak straszną, a pierony tak bijo jeden za drugim. I naroz się wsysk[t]o uspokoiło.

[U]Obejrzoł się, niebo jasne [u]ód zachodu, żodny burzy, słonko nawet świci. I wtedy se przepomniał, że [u]on przecie ostawił w ty karcmie rękawice i miec na stole. No to trza się wrócić! Zawrócił konia, przyjizdzo, a tu ani karcmy, ani kościoła ni ma. Wołok po sam trakt zalony jak wielgie morze! A on poziro¹¹,

⁷*pocirz* (gw.) — pacierz. Nastąpiło podwyższenie artykulacji samogłosek, dlatego *a* wymawia się jak *o* oraz *e* jak *i*. [przypis edytorski]

⁸*miec* (gw.) — miecz. Następuję tu mazurzenie, czyli *cz* jest wymawiane jak *c*. [przypis edytorski]

⁹*broweryje* (gw.) — browerie. [przypis edytorski]

¹⁰*zdrechnął się* (gw.) — przeszedł go dreszcz. [przypis edytorski]

¹¹*poziro* (gw.) — patrzy. [przypis edytorski]

a po Wisłoku płynie stół, a na blocie jego rękawice i jego miec leży. Ale nie poszeł [...].

I lata pono od tego casu minyły, jak sie zapadła ta karcma i zapod sie tym kościół. W ty wyrwie wielgi nad Wisłokiem trowa [u]urośla i dworsko świniarka świniie tam pasła. I świniia cosi wyryła — gárcek, nie gárcek. No to dziwcyzna posła, obziro¹², nie ryszy tego. Przyniesła wody Wisłoka, oblála, kijem to [u]obtarła, [u]oskrobała. No jakisi dzwon! No to dała znać chłopom, co opodal tam na polach robiły. Chłopy przyszły, próbujo to dźwignąć, nie do rady. No to mówio:

— Trza do kościoła to dać.

Ale był taki jeden handlárz między nimi:

— Ja to wyciągnę! — już myślał, że to weźmie za to wiela pieniędzy. Przyprowadził dwie páre koni, zaprząg do tego dzwona, dro, nie wydro¹³.

No to poszło na tego, co chciał do kościoła. Poszeł do księdza proboszcza, przyszedł ksiądz

¹²obziro (gw.) — ogląda. [przypis edytorski]

¹³dro, nie wydro (gw.) — drą, nie wydrą, co znaczy, że nie mogą wyciągnąć spod ziemi. [przypis edytorski]

probosc z [u]organistom, dzwon pokropił, pu-
święcił, a organista chył za [u]ucho, pod-
niós — i dzwon był lekki taki, że go doł rade
wydrzyć. I wsadzili go na wóz i zawieźli do ko-
ścioła.

I wszyscy ludzie starzy gadali, że dokąd ten
dzwon wisioł, tam w ty Pietraszówce, to wszy-
scy słyszeli, jag on gadoł. Zawsze groł: „Bim-
-bom, bim-bom”. Już sie Pietrasówka Bogu-
chwałom zwała wtedy:

„Bim-bom,
Boguchwalski dzwon,
świnia me wyryła,
panna mie [u]umyła,
organista wzion.”

KOMENTARZ

Podanie o pochodzeniu nazwy Boguchwała i za-
topionej karczmie, kościele i dzwonach, reali-
zuje wątek T 7070 „Zatopione dzwony” i 7071
„Karczma zapadła” (wg J. Krzyżanowski, *Pol-*

ska bajka ludowa w układzie systematycznym). Tekst ukazuje właściwą myśleniu tradycyjnemu dwudzielność świata: część związana z karczmą symbolizuje świat diabelski i piekielny, zaś część związana z kościołem i dzwonem — świat dobra. Po stronie zła stawiany jest też chciwy handlarz, a po stronie dobra — pobożny rycerz-podróżny, niewinna świniarka, ksiądz i organista.

Obraz świni, która wyryła drogocenny i nadzwyczajny przedmiot, przypomina znany z polskich kolęd ludowych motyw wieprzków o złoty ryjach, które w centrum świata — pod jedliną — wyryły złote bryły. Z nich wykonany zostaje złoty kielich, w którym pija Pan Jezus podczas wędrówki po świecie.

Dzwon mówi — to funkcjonująca do dziś właściwość dzwonów. Odlane na dzwonach napisy stanowią przesłanie, które ożywa i idzie w świat każdorazowo, gdy rozlega się dźwięk dzwonu. W podaniu ten dźwięk sprawia, że znikła siła diabelska i cała miejscowość przechodzi

przemianę, istniejąc — jak sugeruje nazwa Boguchwała — tylko na chwałę Boga.

Podanie opowiedziała Stefania Buda, ur. 1938 r. w Nosówce i zamieszkała w Nosówce, gm. Boguchwała, pow. rzeszowski, woj. podkarpackie. Gwara, jaką się posługuje, jest charakterystyczna dla Rzeszowiaków i należy do dialektu małopolskiego. Nagrał Antoni Beksiak 10 października 2017 roku.

Spisała i skomentowała Katarzyna Smyk.

Wszystkie zasoby Wolnych Lektur możesz swobodnie wykorzystywać, publikować i rozpowszechniać pod warunkiem zachowania warunków licencji i zgodnie z Zasadami wykorzystania Wolnych Lektur.

Ten utwór jest udostępniony na licencji Licencja Wolnej Sztuki 1.3.

Wszystkie materiały dodatkowe (przypisy, motywy literackie) są udostępnione na Licencji Wolnej Sztuki 1.3.

Fundacja Nowoczesna Polska zastrzega sobie prawa do wydania krytycznego zgodnie z art. Art.99(2) Ustawy o prawach autorskich i prawach pokrewnych. Wykorzystując zasoby z Wolnych Lektur, należy pamiętać o zapisach licencji oraz zasadach, które spisaliśmy w Zasadach wykorzystania Wolnych Lektur. Zapoznaj się z nimi, zanim udostępnisz dalej nasze książki.

E-book można pobrać ze strony: <http://wolnelektury.pl/katalog/lektura/buda-o-nazwie-wsi-boguchwala-zapadla-karczma/>

Wydawca: Fundacja Nowoczesna Polska

Publikacja zrealizowana w ramach projektu Wolne Lektury (<http://wolnelektury.pl>). Dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Opracowanie redakcyjne i przypisy: Aleksandra Kopec, Katarzyna Smyk.

Okładka na podstawie: liberty-bell, Britt Reints@Flickr, CC BY 2.0

ISBN 978-83-288-5365-2

Wesprzyj Wolne Lektury!

Wolne Lektury to projekt fundacji Nowoczesna Polska – organizacji pożytku publicznego działającej na rzecz wolności korzystania z dóbr kultury.

Co roku do domeny publicznej przechodzi twórczość kolejnych autorów. Dzięki Twojemu wsparciu będziemy je mogli udostępnić wszystkim bezpłatnie.

Jak możesz pomóc?

Przeznacz 1% podatku na rozwój Wolnych Lektur: Fundacja Nowoczesna Polska, KRS 0000070056.

Dołącz do Towarzystwa Przyjaciół Wolnych Lektur i pomóż nam rozwijać bibliotekę.

Przeznacz darowiznę na konto: szczegóły na stronie Fundacji.